

Voorwoord

In het discours van recente onderwijsvernieuwingen is veel van wat ik in een kleine veertig jaar als algemeen pedagoog aan begrip van vorming en onderwijs heb leren hanteren en waarderen, vergeten. In dit boek wil ik die inzichten herkennen. Ik ben thuis in de traditie van de algemene pedagogiek, de discipline die de grondbegrippen van pedagogisch denken en handelen verheldert.¹ Dat de actualiteit aan klassieke pedagogische inzichten in onderwijs en vorming nieuwe relevantie en zeggingskracht kan verlenen, heeft alles te maken met het kritische licht dat de klassieke pedagogische inzichten op die actualiteit helpen werpen. Actualiteit en traditie sluiten elkaar dus niet uit, integendeel.

Om te beginnen zal ik in dit boek daarom stilstaan bij de actualiteit van het Nederlandse onderwijs. In het eerste hoofdstuk bespreek ik twee vormen van verschooling en twee vor-

1 Van bijvoorbeeld de *Allgemeine Pädagogik* van Johann Friedrich Herbart uit 1806 tot en met de voorbeelden van algemene pedagogiek in de 20^e eeuw die tot op heden in herdruk verkrijgbaar zijn: Wilhelm Flitner (1950) en Dietrich Benner (1987). In 1992 verscheen *Algemene pedagogiek en culturele diversiteit*, dat ik samen met Dietrich Benner en Jan Dirk Imelman schreef. Aan de laatstgenoemde titel valt af te lezen dat het ook in dat boek ging om algemeen pedagogisch begrip en inzicht dat door een eigentijds vraagstuk, de multiculturele samenleving, nieuwe relevantie krijgt. Voor dit boek geldt dit in pedagogische aangelegenheden samengaan van traditie en actualiteit dus opnieuw.

men van ontscholing die de uitkomst zijn van recente onderwijsvernieuwingen. Daarbij zal ik op het paradoxale karakter van het samengaan van ontscholing en verschooling wijzen. In drie volgende hoofdstukken vraag ik dan aandacht voor pedagogische inzichten die in de recente onderwijsvernieuwingen ten onrechte zijn genegeerd. Achtereenvolgens zal ik deze inzichten uit de doeken doen:

- de maatschappelijke plaats en pedagogische betekenis van de school. Ik wil laten zien dat het in de huidige context eerder van belang is om de kritische afstand van de school ten opzichte van de samenleving te onderstrepen dan om allerlei maatschappelijke taken het onderwijs binnen te halen.
- de betekenis van onderwijs en onderwijzen. Liever dan een nieuw woordgebruik na te volgen en van 'lesgeven' te gaan spreken, grijp ik terug op de term die tegenwoordig een aura van achterhaaldheid lijkt te hebben. Ten onrechte. Onderwijzen slaat op alles wat leraren kunnen doen om leerlingen tot leren te brengen – en dat omvat meer dan alleen lesgeven of instructie. Het is de hoogste tijd voor aandacht – en ruimte – voor de leraar als iemand die vanuit vakkundigheid en liefde voor een vak letterlijk en figuurlijk 'iets te vertellen heeft' en leerlingen kan inspireren.
- de betekenis van vorming en algemene vorming. Hoewel onderwijs en onderwijzen onmiskenbaar het leren van leerlingen beogen, is het in de huidige context zaak aandacht te vragen voor het klassieke begrip vorming. In tegenstelling tot het hoerawoord leren² dat met competenties en persoonlijke

2 De gedachte dat 'leren' in de context van 'nieuw leren', 'leren leren' en 'levenslang leren' een wervende, persuasieve term is geworden, ontleen ik aan Furedi: 'The Hurrah! word of experts is 'learning'. The preference for this term signifies a turn away from an emphasis on formal teaching to learning as a generic process' (2009, 143).

ontwikkelingsplannen het zelf centraal stelt, wordt het accent dan verschoven naar de zaak en naar de vakkundigheid en interesse, waarbij men ‘zichzelf vergeet’ omdat men in de zaak opgaat. Juist daarin schuilt het vormende.

In het vijfde hoofdstuk zet ik ten slotte kritische vraagtekens bij het pedagogische gehalte van de al te vanzelfsprekend geworden taal van doelstellingen en prestatiemetingen in het onderwijs. De metafoor van het openen van deuren baant een andere weg. Beter dan het heersende, in wezen economische denken en doen in termen van doelen, *targets*, input, output en effectmeting, biedt deze metafoor een aanknopingspunt voor een goed begrip van de spatio-temporaliteit, de tijdruimte, van onderwijs en vorming.